

EVOLUȚIA INDUSTRIEI MINIERE DIN BANAT ÎNTRE ANII 1919—1929

Banatul, străveche și renumită regiune minieră, și-a menținut însemnătatea economică și în epoca contemporană, atât datorită bogățiilor subterane, cât și iscusinței celor care le scoteau la lumina zilei, punându-le în circuitul vieții economice. Cărbunele, minereurile de fier, mangan, crom și cupru, cuarțul, feldspatul și alte zăcăminte din Banat au continuat să joace un rol de seamă în dezvoltarea economiei naționale a României, îndeosebi prin suportul pe care îl ofereau îndeletnicirilor industriale.

Ca și alte ramuri ale activității economice, mineritul a primit un puternic impuls de dezvoltare, ca urmare a integrării Banatului în viața economică a statului național unitar român, ceea ce a deschis întreprinderilor extractive din regiune perspective mai largi de activitate și noi piețe de desfacere. Ne mai avînd de suportat concurența cărbunelui din Ungaria, Austria și Silezia, minele de cărbune cocsificabil de la Anina, Doman și Secul au sporit mult în importanță. În afară de aceasta, societățile legate de minele de cărbuni de la Baia Nouă, Cozla și Lupac, și-au extins aria de desfacere a produselor dincolo de Carpați, vînzînd combustibil șantierelor navale și societăților de navigație românești de pe Dunăre, precum și întreprinderilor din Oltenia și Muntenia, și în special din București¹. Ca urmare, o parte din producția minelor Cozla și Baia Nouă a început să fie valorificată prin Societatea Română de Combustibil, cu sediul în capitală². În același timp, minele respective au continuat să vîndă o mare parte din producție fabricilor din Iugoslavia și societăților de navigație ungare și sîrbești.

Evoluția mineritului bănățean a fost favorabil influențată și de amplificarea activității industriale ce s-a făcut simțită pe întreg teritoriul țării. Acest lucru a fost deosebit de stimulator pentru exploatarea carbo-

¹ Arh. Stat. Timișoara, Fond Cozla, dos. 3/1922, „Situație despre vînzarea cărbunilor de la mina Cozla în anii 1922—1926”. Fond Baia Nouă, dos. 3/1921 și dos. 1/1926 (Proces verbal al Cons. de administrație din 31 mai 1929).

² Arh. Ministerului de Industrie și Comerț (București, depozitul Ministerului Industriei Construcțiilor de Mașini din strada Popa Nan — în continuare: Arh. Ind. Min. Comerț), dos. 677/920.

nifere din Banat, care își valorificau o mare parte din producție îndeosebi în întreprinderile industriale ale regiunii, spre deosebire de alte mine din țară care își vindeau majoritatea producției căilor ferate.

Astfel, aproape întreaga producție a minelor de cărbune de la Anina, Doman și Secul era folosită la întreprinderile aparținătoare de Reșița. Uzinele metalurgice de la Ferdinand, Nădrag și Topleț achiziționau și ele importante cantități de cărbune. O parte a cărbunelui de la Cozla și Baia Nouă era întrebuințată în industria materialelor de construcție, la diferite cărămidării din țară. Producția minelor de la Lupac și Rusca Montană, aparținând societății „Industria miniere din Banat”, era livrată cu precădere industriei particulare din orașele Timișoara și Lugoj³.

În acest timp se observă în Banat și tendința de valorificare superioară a cărbunilor în cadrul fabricii de cocs și amoniac de la Anina, care reprezenta embrionul unei industrii chimice, bazată pe cărbune. O altă cale de ameliorare a calității cărbunilor o reprezintă brichetarea, procedeu aplicat în cadrul fabricii de brichete de la Cilnic. Cărbunii brichetați erau de asemenea vinduți industriei locale și administrației căilor ferate.

Conjunctura favorabilă, creată de industrie, a durat însă doar pînă prin anul 1926, după care suflul premergător al mării crize ce se apropia a redus comenzile de cărbune din partea întreprinderilor, atît datorită restrîngerii activității industriale în unele cazuri, cît și datorită trecerii la folosirea produselor de țitei drept combustibil, în altele. Ca urmare, societățile carbonifere din Banat au fost nevoite să ceară acordarea unei cote mărite în aprovizionarea căilor ferate cu combustibil, chiar în momentul în care administrația CFR a trecut și ea la reducerea achizițiilor de cărbune și folosirea sporită a păcurei la locomotive.

Spre sfîrșitul perioadei s-a observat și o anumită secătuire a rezervelor de cărbune, îndeosebi la Doman și Secul. La Anina și Cozla erau în curs de epuizare straturile exploatare pînă atunci și a trebuit să se efectueze lucrări de explorare și pregătire pentru deschiderea unor noi galerii. Fenomenul de epuizare s-a constatat deja la sfîrșitul războiului și în cazul minereului de fier de la Ocna de fier și Dognecea. Ca urmare, după 1918, societatea Reșița a fost nevoită să reducă amploarea exploatareilor de minereu la strictul necesar nevoilor imediate. Insuficiența de minereu a fost compensată prin folosirea, pe scară foarte largă, a fierului vechi la furnale și prin importul crescînd de minereu, adus mai ales din Iugoslavia. În același timp, începînd din 1920, exportul de minereu de fier a fost interzis prin lege. Astfel, datorită sărăcirii zăcămintelor, exploatarele de minereu de fier n-au putut beneficia de pe urma conjuncturii economice favorabile.

Situația a fost similară și în cazul minelor de mangan de la Deli-nești, ale căror resurse au fost de asemenea menajate, utilizîndu-se cu precădere minereu importat din Iugoslavia și Bulgaria.

³ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918–1928*, vol. I. București, Ed. Cultura Națională, 1929, p. 461.

Societățile capitaliste miniere din Banat

Bogățiile miniere ale Banatului erau exploatate de numeroase societăți pe acțiuni, foarte diferite din punctul de vedere al mărimii, al provenienței capitalurilor și al ponderii economice. Între diferitele firme, societatea „Uzinele de fier și domeniile din Reșița” a deținut, desigur, locul hotărîtor, exercitînd o influență pregnantă asupra întregii dezvoltări economice a Banatului.

Ca rezultat al îndelungatei și complicatei proceduri de „naționalizare” capitalistă ce a durat patru ani (1920—1923), s-a încheiat un compromis între puternicele trusturi și bănci occidentale Boden Kreditanstalt — Viena, Vickers-Armstrong — Londra, Continental Trust for Bank and Industrial Values — Basel, care controlau societatea STEG, și cele mai influente bănci românești⁴. Se poate spune că toate băncile importante din România au contribuit la subscrierea capitalului social al societății UDR. Astfel, a fost prezent grupul băncilor liberale, în frunte cu Banca Românească, Banca Generală a Țării Românești, Banca de Scont a României și Banca Agricolă. Un mare număr de acțiuni au fost preluate de băncile cu o pronunțată participație străină: Banca Marmorosch — Blank, Banca Chrissoveloni, Banca de Credit Român, Banca Comercială Română, Banca Comercială Italiană și Română⁵.

O parte din acțiuni au ajuns în proprietatea celor mai influente bănci transilvănene, Banca Albina — Sibiu, Banca Agrară — Cluj și Banca Timișoarei.

Întreaga desfășurare de forțe a băncilor din România nu a reușit să smulgă însă pozițiile dominante pe care capitalul străin a continuat să le dețină prin intermediul societăților Vickers și STEG.

Pe baza unor asemenea surse financiare, precum și a investițiilor efectuate și a profiturilor obținute, societatea UDR și-a sporit rapid capitalul social de la 125 milioane lei în 1920, la 750 milioane în 1926. Beneficiile nete declarate au sporit, paralel cu capitalul, de la peste 26 milioane lei în 1920 la mai mult de 129 milioane lei în 1928⁶, iar volumul anual al investițiilor de la 3.986.686 lei la 324.308.639 lei⁷. În anul 1929, atît nivelul profiturilor, cît și cel al investițiilor, a scăzut întrucitva.

O mare parte din investiții erau destinate unităților miniere, care dețineau o pondere majoră în activitatea societății. Valoarea totală a

⁴ 200 de ani de construcții de mașini la Reșița, 1771—1971, vol. I. Reșița, Uzina de construcții de mașini Reșița, 1971, p. 96—97.

⁵ *Ibidem.*

⁶ Arh. Stat. București, Fond UDR, Procese verbale ale Cons. de administrație din 1920—29.

⁷ Loc. cit., Fond cit., dos. 7/1919, f. 50.

investițiilor miniere efectuate de UDR a crescut de la 165.632.890 lei în 1924, la 351.816.961 lei în 1929, adică de peste două ori⁸.

Pe lângă exploatarea de cărbune, fier și mangan de la Anina, Doman, Secul, Dognecea, Ocna de Fier și Delinești, UDR mai avea în patrimoniul ei și minele inactive de la Oravița (cupru și aur), Ciclova (cupru), Moldova Nouă (cupru și pirită de fier), precum și concesiunea minelor de fier de la Bocșa, Armeniș, Delinești și a zăcămintelor de lignit de la Caransebeș, Armeniș și Bozovici.

Cele mai importante unități miniere ale UDR se aflau la Anina, Doman și Secul, care aveau o capacitate anuală de producție de 360.000 tone cărbune cocsificabil. Aceste exploatarea erau înzestrate, deja în momentul constituirii societății, cu numeroase instalații auxiliare pentru îndeplinirea procesului de producție. Astfel, la Anina și Secul existau separatoare pentru cărbuni, iar la Anina funcționa o instalație pentru spălarea cărbunilor, precum și fabrica de cocs și amoniac. Tot aici se afla și o termocentrală care furniza energia electrică necesară minelor de la Anina și Doman. La Bocșa funcționa o altă centrală electrică¹⁰. Legătura dintre exploatarea de cărbune și fabrica de cocs din Anina era asigurată prin funicular.

Dispunând de mari resurse financiare și tehnice, precum și de numeroase concesiuni miniere, societate UDR s-a aflat între anii 1919—29 pe locul trei în țară în privința producției de cărbune, și pe locul doi în producția de minereu de fier. Din punctul de vedere al puterii financiare și al înzestrării tehnice, pe locul doi între firmele extractive din Banat se situa societatea „Industria miniere din Banat”, al cărei capital social a cunoscut o foarte rapidă ascensiune. Fondată în anul 1921, cu un capital de 1 milion lei, acționarii societății au sporit succesiv capitalul pînă la 150 milioane lei în 1926¹¹.

În 1929, consiliul de administrație a decis sporirea capitalului pînă la 350 milioane lei, apelînd în acest scop la aportul capitalului străin. Ca urmare, financierii François și Antoine Sépulchre și Pierre de Liedckerke au avansat suma de 75 milioane lei, firma Société des Minerais din Bruxelles alte 75 milioane, iar un grup italian încă 10 milioane. O parte din acțiuni, în valoare de 15 milioane lei, a fost preluată de un grup românesc condus de C. Basarab-Brâncoveanu¹².

Societatea posedă în Banat numeroase concesiuni de cărbune, aramă, zinc, plumb și fier. Ea a preluat minele de cărbune de la Lupac și Rusca Montană, care înainte de 1918 au format proprietatea conților Széchenyi¹³,

⁸ Petru V. Dimian, *Industria siderurgică de laminate în România (1924—1933)*. Deva, 1935, p. 72.

⁹ *200 de ani de construcții de mașini la Reșița ...* p. 96.

¹⁰ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, vol. I, ... p. 459—460. Arh. Stat. Timișoara, Fond UCMR, Reprez. Timișoara, dos. 5/1921, f. 7.

¹¹ Arh. Stat. Timișoara, Fond Inspectoratul industrial Timișoara, Inventar II (în continuare: Insp. Ind. Inv. II), dos. 261, f. 3.

¹² *Compass Rumänien*, 1932, p. 634.

¹³ *Anuarul General al societăților anonime pe acțiuni din România, 1928—1929*, p. 83.

precum și minele de cărbune de la Bigăr, ce aparținuseră înainte de război contelui Douglas din Berlin, și ca atare, făcând parte din categoria bunurilor inamice, statul român le-a pus sub sechestru. Societatea a achiziționat aceste mine de la contele Douglas, cu aprobarea Ministerului de Industrie și Comerț¹⁴. Pe lângă mine, societatea mai poseda și alte instalații anexe, căi ferate și funiculare pentru transportarea cărbunilor, efectuând în decursul perioadei și alte amenajări tehnice.

Celelalte întreprinderi și societăți miniere din Banat au fost de dimensiuni mult mai reduse. O evoluție foarte anevoioasă a avut exploatarea carboniferă din Cozla, datorită diferitelor administrații care s-au perindat aici. Aceste mine s-au aflat sub patronajul Societății Ungare de Navigație Fluvială și Maritimă până în decembrie 1919, când ele au fost trecute sub sechestru, intrând sub administrația Ministerului de Industrie și Comerț. Ministerul a continuat extragerea cărbunilor, deschizând în acest scop un credit de 2 milioane lei, ce urma să fie acoperit prin vânzarea cărbunilor exploatați¹⁵.

Pentru preluarea regiei asupra minelor Cozla, s-au oferit diferite societăți din țară, printre care „Creditul General de Comerț și Industrie” și „Societatea Română de Combustibil”. Între timp însă societatea ungară de navigație a vândut acțiunile minei unei firme denumite „Sârbo-Română” Societate Anonimă de Bancă și Comerț Timișoara, fondată de un grup de capitaliști români, precum și de oameni de afaceri din Belgrad și Viena¹⁶.

Societatea nou constituită a încercat în fel și chip să înlăture sechestrul de stat asupra minei Cozla și a cheltuit în acest scop sume imense, recurgând până și la arbitrajul Tribunalului internațional de la Haga, fără succes însă. Societatea „Sârbo-Română” a fost nevoită în cele din urmă, în primăvara anului 1925, să cedeze o parte din acțiuni către un număr de 15 acționari români, pentru a se conforma legilor de „naționalizare”¹⁷. Ca urmare, în luna mai 1925, s-a putut ține în mod oficial adunarea generală de constituire a societății „Sârbo-Române”, cu un capital de 7,5 milioane lei. În luna iulie minele au fost scoase de sub sechestru, după ce mai întâi statul și-a adjudecat 25% din acțiuni¹⁸.

Datorită situației nesigure a minelor, atît statul, cît și societatea „Sârbo-Română”, au neglijat exploatarea, rămînînd mereu în restanță cu plata muncitorilor și funcționarilor și cu furnizarea cărbunilor contractați.

Ignorînd situația precară a minelor, banca „Marmorosch Blank” s-a oferit pentru administrarea lor. În acest scop în anul 1928 a luat naștere societatea „Industria minieră română”, fondată de Banca Moldova — filială a băncii „Marmorosch Blank” — în colaborare cu firma Julius

¹⁴ Arh. Stat. Timișoara, Fond Insp. Ind. Inv. II, dos. 32, f. 7.

¹⁵ *Monitorul Oficial* din 23 mai 1920.

¹⁶ Arh. Min. Ind. Comerț, dos. 678/1921, f. 29.

¹⁷ *Minerul*, nr. 11—12 din 31 dec. 1925.

¹⁸ *Ibidem*.

Berger Tiefbohr — Berlin. Capitalul noii societăți a fost fixat la 25 milioane lei¹⁹. Deoarece societatea anterioară a lăsat ca moștenire numeroase procese și o situație financiară foarte complicată, iar profitul obținut în anul 1928 nu a fost mulțumitor, deja la 1 ianuarie 1929 minele au fost cedate societății „Creditul Carbonifer“, una din cele mai importante societăți miniere din țară²⁰. De menționat că minele Cozla au continuat să fie înregistrate sub firma „Banca Sârbo-Română“ și în anii următori.

Minele de cărbuni de la Baia Nouă au fost și ele rechiziționate de către Ministerul de Industrie și Comerț, odată cu minele Cozla, în decembrie 1919. Administrarea lor a fost preluată din mîna societății Beocsiner Zementfabrik Union, care grupa un număr de fabrici de ciment, printre care și Fabrica de ciment Budapesta²¹. Aceste fabrici foloseau drept combustibil produsele minelor Baia Nouă.

Pentru exploatarea în continuare a minelor, în anul 1921 a luat ființă societatea „Minele de cărbuni Baia Nouă“, cu un capital de 3 milioane lei, care cuprindea acționari din București, Budapesta, precum și reprezentanți ai fabricii de ciment Beocsin²². Pînă în anul 1923, cînd s-a ținut prima adunare generală a acționarilor societății, grupul Beocsiner Zementfabrik Union a continuat să dețină o mare parte a acțiunilor — 1900 din totalul de 6000²³. Începînd din 1924, numărul acțiunilor aflate în posesiunea societății Beocsin a scăzut la 900²⁴. Activitatea societății Baia Nouă s-a soldat în acești ani cu mari profituri pentru acționarii ei, rata profitului depășind de obicei 300%, iar dividendele plătite ajungeau, de regulă, la 10—240% din valoarea acțiunilor.

O altă societate de proporții modeste, „Minele de cărbuni Mehadia“, a fost întemeiată în anul 1910 și reorganizată la sfîrșitul anului 1918. În conducerea ei figurau cîteva personalități influente ale vieții politice din Banat, deputatul Caius Brediceanu, savantul Traian Lalescu și Gheorghe Dobrin, prefect al județului Caraș-Severin²⁵. A activat tot timpul cu un capital social redus, de 225.000 lei, în comparație cu care a obținut beneficii considerabile, pînă în 1927, după care a înregistrat pierderi cronice.

În perioada studiată se constată un proces de penetrație din partea diferitelor mari societăți miniere în industria carboniferă din Banat, tendință în care se încadrează, de fapt, și achiziționarea minelor Cozla de către societatea „Creditul Carbonifer“. O altă mare întreprindere, societatea „Lignitul“²⁶ a preluat, în 1921, minele de la Iablanița, de unde

¹⁹ *Anuarul general ... 1928—1929*, p. 82—83. *Compass Rumänien*, 1932, p. 633.

²⁰ Arh. Stat. Timișoara, Fond Insp. Ind. Inv. II, dos. 27/1929.

²¹ Arh. Min. Ind. Comerț, dos. 1/1921, partea a III-a.

²² Arh. Stat. Timișoara, Fond Baia Nouă, dos. 1/1921.

²³ Loc. cit., Fond. cit., dos. 1/1923. Proces verbal al adunării generale a acționarilor din 7 aug. 1923.

²⁴ *Idem*, *Procese verbale din anii 1924—1930*.

²⁵ *Anuarul General ... 1928—1929*, p. 89.

²⁶ *Indicatorul minier al României pe anul 1925*, p. 235.

a extras mici cantități de cărbune. Puternica instituție financiară liberală „Creditul Minier“ a înființat societatea „Minele de cărbuni Verendin“, cu un capital de 5 milioane lei, care a lucrat aproape tot timpul în deficit, și ca urmare, a intrat în lichidare. În industria minieră din Banat au activat și alte societăți capitaliste, mai însemnată fiind „Minele de Feldspat și Cuarț“ S.A., care exploata filoanele de la Teregova.

Deceniul 1919—1929 a reprezentat o perioadă de restructurare a organizării capitaliste a exploatărilor miniere din Banat, petrecută în contextul luptei dintre capitalul străin și cel autohton, confruntare în care finanța românească, beneficiind de sprijinul hotărîtor al statului burghez, a preluat o mare parte din pozițiile așa-numitului capital „inamic“. Spre sfîrșitul perioadei, capitalul străin, în special cel belgian, își consolidează din nou situația, prin penetrația în cadrul societății „Industriile miniere din Banat“, și prin preluarea minelor Cozla de către „Creditul Carbonifer“ — firmă în care influența franco-belgiană era precumpănitoare. Tot atunci societatea „Lignitul“, care deținea exploatarea și în Banat, a trecut și ea în sfera de influență a capitalului belgian.

Evoluția exploatărilor miniere din Banat între 1919—1929

Sfîrșitul războiului a găsit minele din Banat într-o stare deplorabilă, ca urmare a stilului nerațional de exploatare aplicat în timpul ostilităților. Producția a fost mărită în mod forțat în galeriile existente, fără a se efectua lucrări noi de deschidere și pregătire, utilizîndu-se pînă la uzură totală utilajul existent, investițiile pentru recondiționarea tehnică fiind neglijate. Dezorganizarea și stocarea materialelor inflamabile în condiții necorespunzătoare a dus adesea la izbucnirea unor incendii. La Cozla, în 1918, focul a mistuit arhiva și magazia, cu toate materialele și alimentele. Incendiul de la Anina, din iunie 1920, a cuprins unul din puțurile de exploatare, provocînd moartea a 183 de mineri.

Insuficiența mîinii de lucru, penuria de materiale, explozibil, lemn de mină și de piese de schimb pentru utilaje a fost un alt factor de stagnare a activității miniere. Astfel, societatea STEG folosea pentru exploatarea minelor prizonieri de război, resimțînd o acută lipsă de explozibil și cabluri de exploatare. Neavînd muncitori și materiale, minele din Mehadia au desfășurat, în prima jumătate a anului 1919, o activitate foarte redusă. Din lipsă de explozibil, minele de feldspat de la Teregova nu au funcționat între anii 1919—21. Inexistența pieselor de schimb a provocat scoaterea din funcțiune a instalației de separare și brichetare din Cozla.

Toți acești factori au determinat menținerea producției miniere din Banat la un nivel scăzut în primii ani de după război, deși conjunctura generală era favorabilă, în special pentru creșterea producției de cărbune: atît căile ferate cît și fabricile duceau o acută lipsă de combustibil, iar păcura încă nu era folosită pe scară largă nici în cazanele locomotive-

lor, nici de către întreprinderile industriale. Posibilitățile de valorificare a producției de cărbune erau deci foarte largi, deși prețurile plătite de stat erau considerate dezavantajoase de către societățile miniere. Dimpotrivă, fabricile erau dispuse să plătească prețuri foarte ridicate pentru combustibil. Cu toate acestea, întreprinderile carbonifere nu au putut profita de conjunctură, datorită crizei transporturilor, în special a lipsei de vagoane, care împiedica livrarea cărbunelui exploatat la locurile de destinație. S-a ajuns astfel la un cerc vicios: căile ferate nu funcționau normal, neavând cărbune, iar cărbunele extras nu putea fi utilizat din cauza lipsei de vagoane. Datorită acestui fapt, pe lângă minele de la Cozla, Baia Nouă și Mehadia, s-au format stocuri uriașe de cărbune, care se degrada sau chiar se aprindea²⁷. La Baia Nouă s-a format, până în anul 1921, un stoc de 22.912 tone de cărbune²⁸. În același an, la Mehadia au ars peste 3.000 tone cărbune, datorită depozitării îndelungate în condiții necorespunzătoare²⁹. La Cozla, stocurile de cărbune s-au diminuat de la 3.865 tone la 31 decembrie 1918, la 684 tone în 1919, dar la sfârșitul anului 1921 au atins din nou cantitatea de 2.959 t³⁰.

Pentru reglementarea problemei cărbunelui, în anul 1921 Ministerul de Industrie și Comerț a convocat o consfătuire cu reprezentanții societăților carbonifere, la care au participat și delegați ai întreprinderilor din Banat. Măsurile adoptate cu această ocazie au contribuit la redresarea situației din industria carboniferă. Producția de cărbune a Banatului în primii ani postbelici a avut o evoluție instabilă (în tone)³¹:

1919	1920	1921
208.753	190.096	208.396

Încadrându-se în situația de ansamblu, mersul exploatărilor a evoluat totuși în mod diferit în cazul fiecărei întreprinderi în parte. Astfel, minele de la Mehadia au început să funcționeze în mod susținut începând din a doua parte a anului 1919, pe când minele de la Bigăr, oprite la sfârșitul anului 1918, continuau să stagneze. Producția a fost sistată și la Cozla, începând din decembrie 1918 și până în luna martie 1919. La minele de la Lupac și Rusca Montană între 1919—1921 s-au efectuat cu precădere lucrări de exploatare și deschideri de noi galerii. Situația cea mai favorabilă au avut-o minele de la Baia Nouă, datorită faptului că între 1919—1921 au reușit să exporte o însemnată cantitate de cărbune în Iugoslavia, vînzînd în același timp o mare parte din producție sindicatului fabricilor ceramice din București³².

²⁷ *Minerul*, nr. 11 din 1 februarie 1920.

²⁸ Arh. Min. Ind. Comerț, dos. 1/1921, partea a III-a.

²⁹ Loc. cit., dos. 1044/1921.

³⁰ Arh. Stat. Timișoara, Fond Cozla, dos. 1/1918, f. 1—5.

³¹ Producția de cărbune a Banatului pentru întreaga perioadă este dată conform *Statisticii miniere a României pe 1919—1929*.

³² Arh. Stat. Timișoara, Fond Baia Nouă, dos. 3/1921 și 5/1923.

Marea majoritate a cărbunilor era furnizată în continuare de minele de la Anina, Doman și Secul, aparținând uzinelor Reșița. Contribuția diferitelor exploatări la producția de cărbune a Banatului, între 1919—21, a fost următoarea (în tone)³³:

	1919	1920	1921
U.D.R.	170.493	148.184	162.314
Baia Nouă	18.506	16.161	23.422
Ind. min. din Banat	1.326	290	2.126
Mehadia	16.493	17.900	15.096
Cozla	1.903	6.239	4.771

Slaba activitate a minelor societății UDR a fost o consecință a nivelului scăzut de producție al uzinelor Reșița în acești ani. În 1919 lucrările desfășurate în mine s-au limitat la finisarea unor operațiuni începute cu ani în urmă, cum ar fi tăierea unor puțuri la Anina și Secul, și amenajarea puțului de extracție de la Doman³⁴.

Datorită activității reduse a furnalelor de la Reșița și Anina, producția de minereu de fier s-a mărginit și ea la cantități modeste, depășind cu toate acestea consumul furnalelor, astfel încît pînă în anul 1921 s-a format un stoc apreciabil de minereu³⁵. Totuși, în același an, consumul de 45.550 t minereu prelucrat a depășit, pentru prima oară, producția minelor. Evoluția producției de minereu de fier, precum și a minereului de mangan de la Delinești a fost următoarea³⁶:

	1919	1920	1921
minereu de fier (t)	43.944	43.202	43.025
minereu de mangan (t)	3.369	3.369	3.035

Un important indicator al dezvoltării producției miniere îl constituie nivelul tehnic la care se desfășoară. Din acest punct de vedere situația micilor exploatări carbonifere din Banat, în special la Mehadia și Cozla, era cu totul nefavorabilă, folosindu-se în mare măsură forța de muncă manuală și instalații primitive. Începuturi serioase de mecanizare pot fi semnalate doar la minele de la Anina, Doman și Secul, unde puțurile erau echipate cu mașini de extracție electrice sau cu aburi. Cu toate acestea, randamentul calculat pe cap de muncitor al acestor mine a scăzut între anii 1919—21, ca efect al sporirii numărului de muncitori, în condițiile diminuării producției.

³³ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, vol. I... p. 458—463.

³⁴ Arh. Stat. București, Fond. UDR, dos. 7/1919 (STEG. Rapports. Résolutions. Comptes. Exercice 1919).

³⁵ Arh. Stat. Timișoara, Fond Insp. Ind. Inv. II, dos. 374, f. 26.

³⁶ *Statistica minieră a României pe 1919—1921*.

De altfel, minele din Banat foloseau un număr relativ mare de lucrători. În anul 1921 principalele exploatări miniere din Banat au avut următorul efectiv de muncitori³⁷:

Anina	} : 4.447	Ocna de Fier	} : 950	Baia Nouă :	200
Doman		Dognecea		Delinești :	200
Secul				Cozla :	180

Numărul total al muncitorilor angajați la minele și carierele din Banat în anii 1920—21 a atins de asemenea cifre apreciabile³⁸:

	1920	1921
Total angajați	7.097	7.174
din care muncitori	6.907	6.953

Minerii din Banat reprezentau un detașament numeros, bine organizat și dîrz al clasei muncitoare, datorită condițiilor aspre de muncă și de trai, pe care trebuiau să le înfrunte. Urmările războiului, slaba aprovizionare, insuficiența salariilor se îmbinau cu caracterul periculos al muncii în mină, care primejduia permanent viața și capacitatea de muncă a minerilor. Accidentele de muncă tragice se succedau aproape zilnic și numărul lor era în creștere. Astfel, între 1919—21, numărul anual al lucrătorilor atinși de invaliditate temporară a crescut de la 69 la 94, iar al celor afectați de invaliditate permanentă de la 22 la 61³⁹. Deosebit de demoralizatoare erau accidentele mortale, care întăreau însă spiritul de luptă al muncitorilor. Catastrofa de la Anina din 1920, cauzată de neglijența patronilor, a provocat un protest unanim în rîndul minerilor, a muncitorimii în general și a opiniei publice progresiste.

Datorită specificului existenței lor, minerii bănățeni aveau un simț ascuțit al solidarității de clasă proletare, care s-a manifestat cu deosebită vigoare cu prilejul grevei generale din 1920. Speriate de dîrzenia minerilor, clasele dominante au interzis, prin legea conflictelor de muncă, lucrătorilor de la minele de cărbune să folosească puternica armă a grevei în conflictele cu patronii.

Industria minieră din Banat a intrat într-o nouă fază de evoluție începînd cu anul 1922, beneficiînd timp de cîțiva ani de situația economică favorabilă generată de stabilizarea relativă și vremelnică a capitalismului. De această conjunctură a profitat în special industria cărbunelui, care pînă în anul 1926 a avut condiții optime de dezvoltare, atît datorită

³⁷ Pentru Anina, Doman și Secul: *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, vol. I ... p. 459—460. Pentru celelalte centre miniere: *Minerul*, nr. 5 din 1 iulie 1922.

³⁸ Calculat după *Statistica minieră a României* pe 1920 și 1921.

³⁹ Numărul anual al accidentațiilor la minele din Banat între 1919—1929 este dat în *Statistica minieră a României* pe 1929, p. 228.

acțiunii spontane a factorilor economici, cât și în urma politicii de stat ce căuta să stimuleze producția. Acordarea unor prime de producție întreprinderilor carbonifere între anii 1923—26, și hotărârile celei de a doua consfătuiri a producătorilor de cărbune, ținută în anul 1926, au influențat favorabil extracția cărbunelui.

Ca urmare, între 1922—1927 producția de cărbune a Banatului s-a ridicat la cantități însemnate (în tone):

1922	1923	1924	1925	1926	1927
267.134	304.076	299.591	311.888	291.528	322.686

În anul 1926 au început să apară semne neliniștitoare pentru industria cărbunelui. Răspîndirea pronunțată a păcurei (combustibil mai ieftin) în căile ferate și industrie a îngustat treptat debușul cărbunilor, chiar și în Banat, unde în mod tradițional fabricile foloseau această sursă de energie. În consecință, exploatareii de cărbune au fost nevoiți să apeleze tot mai mult la bunăvoința căilor ferate, pentru preluarea producției. Astfel, minele de cărbuni din Mehadia și-au pierdut un debușeu important în anul 1927, cînd rafinăria de petrol de la Orșova, cumpărător tradițional al întreprinderii, a introdus combustia cu produse de țitei. Ca urmare, dacă pînă atunci C.F.R. prelua 60% din cărbunele extras la Mehadia, după 1927 acest procent a crescut la 98%⁴⁰. Începînd cu același an, societatea din Mehadia a început să înregistreze deficite. Din anul 1926 au întîmpinat greutăți în desfacerea cărbunelui în industrie și minele de la Iablanița ale societății „Lignitul“, care a apelat de asemenea la achizițiile căilor ferate. Tot în anul 1926 întreprinderile carbonifere de la Baia Nouă și Cozla, care exportau o însemnată parte a produselor în Jugoslavia pe Dunăre, au primit o grea lovitură în urma hotărîrii guvernului iugoslav de a avantaja importul de cărbune prin porturile maritime⁴¹. Din această cauză, exportul societății Baia Nouă a scăzut de la 20.094 t în 1925 la 5.156 t în 1926⁴². În această situație, orientîndu-se spre o vînzare sporită pe piața internă, societatea a fost nevoită să scadă prețul de vînzare al cărbunelui.

Între timp, societatea U.D.R., menținînd producția de cărbune la nivel ridicat, s-a orientat spre o politică tot mai pronunțată de conservare a rezervelor proprii de cărbune cocsificabil. Ca urmare, utilizarea huilei de import a sporit de la 8.546 t în 1922 la 24.916 t în 1927⁴³. Concomitent, galerii mai puțin rentabile, ca mina „Panur“ de la Anina, au fost suspendate în anul 1926, ceea ce a dus la concedierea a circa 500 de muncitori⁴⁴.

⁴⁰ Arh. Stat. Timișoara, Fond Insp. Ind. Inv. II, dos. 274, f. 49—50.

⁴¹ Loc. cit., Fond Baia Nouă, dos. 1/1926, Proces verbal al Cons. de administr. din 22 iulie 1926.

⁴² Loc. cit., Fond cit., dos. 1/1924—25 și dos. 2/1927.

⁴³ P. V. Dimian, *op. cit.*, p. 165.

⁴⁴ *Minerul*, nr. 12 din 31 dec. 1926.

În același an, în timpul grevei generale a metalurgiștilor reșițeni, direcțiunea a dispus suspendarea lucrului în toate minele de cărbune, pentru a exercita presiuni pe această cale asupra muncitorilor mineri⁴⁵. Cu citva timp mai înainte (1924), producția de cărbune a societății U.D.R. a avut de suferit de pe urma unor accidente tehnice, producându-se surpări la puțul central din Anina și la cel din Doman, defecțiuni care au provocat cheltuieli însemnate⁴⁶.

În condițiile în care, în special începînd cu 1926, valorificarea cărbunelui pe piața internă a început să întîmpine greutăți, societatea „Industria miniere din Banat”, care în 1924 a trecut la exploatarea susținută a minelor de la Lupac și Rusca Montană, s-a orientat spre ridicarea puterii calorice a cărbunelui, pentru a avea un „atu” hotărîtor în lupta de concurență. În acest scop, în 1927, a fost pusă în funcțiune uzina de brichetat de la Cilnic, unică de acest fel în România, care prelucra cărbunele extras din minele societății⁴⁷.

Spre deosebire de celelalte întreprinderi carbonifere din Banat care, deși întîmpinau greutăți, căutau să se adapteze împrejurărilor și să-și mențină activitatea, proprietarii minelor Cozla s-au ocupat mai mult de speculații financiare, neglijînd administrarea corespunzătoare a minelor. S-a ajuns pînă acolo încît, în anul 1926, activitatea de producție să fie suspendată în mai multe rinduri. Deasemenea, salariile muncitorilor și funcționarilor rămîneau neplătite cu lunile, încît angajații îndurau mari lipsuri. Împinși la disperare, minerii de la Cozla, înfruntînd legile burgheze care le interziceau declanșarea grevei, au încetat lucrul în anul 1924⁴⁸. Deși în urma acestui fapt o parte din salarii a fost achitată, situația minelor a continuat să rămînă precară, cu toate că vînzarea cărbunelui se menținea tot timpul la un nivel corespunzător.

Producția de cărbune a exploatărilor din Banat a reprezentat între anii 1922—27 următoarele cantități (tone)⁴⁹:

	1922	1923	1924	1925	1926	1927
U.D.R.	191.219	222.690	211.139	227.140	212.170	222.037
Ind. min. Banat	4.240	4.723	12.334	16.294	16.439	31.253
Baia Nouă	37.365	43.350	42.423	36.789	36.535	42.634
Mehadia	25.184	22.846	22.000	19.740	14.500	16.940
Cozla	5.743	4.483	4.897	1.876	552	2.119
Lignitul	—	220	1.036	6.720	8.819	7.242

În ce privește producția minereului de fier și mangan, societatea U.D.R. și-a accentuat politica de cruțare a resurselor proprii, recurgînd la achiziții din țară și din străinătate. „Exploatarea minelor de fier s-a

⁴⁵ *Idem*, nr. 4 din 1 mai 1926.

⁴⁶ Arh. Stat. București, Fond UDR, Dare de seamă a Cons. de administr. pe 1924.

⁴⁷ Arh. Stat. Timișoara, Fond. Insp. Ind. Inv. II, dos. 96, f. 100.

⁴⁸ *Minerul*, nr. 10 din 31 oct. 1924.

⁴⁹ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, vol. I, ... p. 459—463.

făcut menajîndu-se cît mai mult posibil rezervele noastre de minereu de fier, acoperind în parte, prin cumpărături, nevoile furnalelor noastre înalte⁵⁰ — se arată în raportul Consiliului de administrație al U.D.R. pe anul 1924⁵⁰. Deasemenea se importau mari cantități de minereu de mangan din Bulgaria și Iugoslavia, iar cele extrase din minele proprii de la Delinești erau stocate. Deoarece aici s-au îngrămădit astfel 90.000 t de minereu, în anii 1926—27 lucrările în mină au fost reduse, iar apoi oprite⁵¹.

Datorită acțiunii factorilor cu efect contradictoriu, producția de minereu de fier și mangan n-a avut o evoluție consecventă⁵²:

	1922	1923	1924	1925	1926	1927
minereu de fier (t)	38.380	40.050	40.120	41.740	41.280	31.010
minereu mangan (t)	5.383	8.518	6.194	4.098	3.581	—

În această perioadă s-a trecut și la valorificarea altor bogății miniere ale Banatului. Între anii 1922—1923, au fost vremelnic exploatate minele de crom de la Plavișevița și Dubova. În 1922 s-a reluat lucrul și la minele de feldspat și cuarț de la Teregova, care și-au mărit tot mai mult capacitatea de producție, ajungînd să concureze pe piața externă feldspatul suedez și cel bavarez⁵³. Extinderea producției s-a datorat instalațiilor mecanice pentru extracția și prepararea feldspatului, precum și unei mori pentru măcinarea lui, construite în anii 1926—27. În acest fel, nivelul tehnic al producției de feldspat a crescut simțitor.

De altfel, tendința de a ridica nivelul de înzestrare tehnică s-a manifestat cu consecvență aproape în toate minele din Banat. Excepție au făcut doar exploatarea de la Cozla, care au continuat să folosească tracțiunea animală și metode de lucru manuale⁵⁴. Spre deosebire de aceasta, lucrările din minele societății U.D.R. se caracterizau printr-un nivel relativ înalt de mecanizare, deși se foloseau și instalații învechite. La Doman și Secul, unde existau mașini care dateau încă din 1885, iar altele din anii 1910—15, nici în această perioadă tehnica nouă n-a fost introdusă pe scară largă⁵⁵. În schimb la Anina, în anul 1927 a fost instalat un turbo-compresor de 1300 c.p., precum și un stabiliment pentru filtrarea apei și un turn de răcire, a căror amenajare a costat peste 45 milioane de lei⁵⁶. În același an a fost mărită și modernizată și centrala termoelectrică de la Anina. În scopul ridicării calității cărbunelui extras, în anul 1923 la Reșița a fost construită o instalație pentru separarea cărbunilor.

⁵⁰ Arh. Stat. București, Fond UDR, Raport al cons. de administr. pe 1924.

⁵¹ *Minerul*, nr. 12 din 31 dec. 1926.

⁵² *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, vol. I ... p. 480—482.

⁵³ *Ibidem*, p. 483.

⁵⁴ Arh. Stat. Timișoara, Fond Cozla, dos. 7/1928.

⁵⁵ Loc. cit., Fond Insp. Ind. Inv. II, dos. 382, f. 7.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 4.

Importante amenajări tehnice a efectuat și societatea „Industria miniere din Banat”, începînd cu anul 1923, cînd s-au montat instalațiile de aerizare de la minele Rusca Montană. În 1926 a fost construită o instalație de sortare și spălare a cărbunelui⁵⁷, iar în 1927 a fost pusă în funcțiune uzina de brichetat de la Cilnic, care a necesitat investiții în valoare de 17 milioane de lei⁵⁸. Tendința spre modernizarea utilajului se constată și la exploatarea de la Baia Nouă, unde au fost introduse ciocane pneumatice, în scopul sporirii producției.

Prin ridicarea nivelului tehnic și sporirea randamentului utilajelor, societățile miniere au căutat să facă față greutăților ce s-au ivit în vînzarea cărbunilor și să salveze nivelul profiturilor. Odată cu aceasta, patronii au trecut la concedierea muncitorilor în număr tot mai mare. Căutînd să facă economii pe spinarea clasei muncitoare, întreprinzătorii capitaliști măreau totodată intensitatea muncii, sporind astfel gradul de exploatare a minerilor.

Datorită procesului de raționalizare capitalistă a muncii, efectivul personalului din industria minieră din Banat, care a crescut de la 7.878 persoane în 1922 la 10.502 în 1924, a scăzut pînă în 1927 la 9.138 de persoane. Numărul muncitorilor din industria minieră a Banatului a avut o evoluție paralelă⁵⁹:

1922	1924	1927
7.605	10.052	8.714

Efectivul de muncitori nu a variat însă sincron, ci în funcție de trăsăturile specifice ale activității diferitelor exploatare. Începînd cu anul 1924, numărul muncitorilor angajați la minele societății U.D.R. a scăzut în mod cronic, atît datorită raționalizării muncii în exploatarea de cărbuni, cît și în urma reducerii activității minelor de la Ocna de Fier, Dognecea și Delinești. Numărul muncitorilor de la Cozla a scăzut din alte motive, anume datorită părăsirii în masă a localității, căci salariile, mai scăzute în comparație cu cele din alte mine, nu erau plătite la timp. Dimpotrivă, numărul angajaților de la minele Baia Nouă, Lupac și Rusca Montană a crescut datorită situației prospere a societăților respective. Numărul muncitorilor a suferit între 1923—1927 schimbări sensibile în diferite mine:

	1923	1927
Anina, Doman, Secul ⁶⁰	4.979	3.399
Ocna de Fier, Dognecea ⁶¹	720	401
Delinești ⁶²	122*	23

⁵⁷ Loc. cit., Fond. cit., dos. 388, f. 72.

⁵⁸ *Idem*, dos. 96, f. 128.

⁵⁹ Calculat după *Statistica minieră a României pe anii 1922, 1924, 1927*.

⁶⁰ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, vol. I ... p. 459—460.

⁶¹ *Minerul*, nr. 5—6 din 30 iunie 1925; P. V. Dimian, op. cit., p. 199.

⁶² P. V. Dimian, op. cit., p. 199.

* Cifră pentru anul 1924.

Baia Nouă ⁶³	260	344
Lupac, Rusca Montană ⁶⁴	68*	361
Mehadia ⁶⁵	300	233
Cozla ⁶⁶	173	42

Datorită intensificării muncii și neglijării măsurilor de siguranță, în minele din Banat au continuat să se producă numeroase accidente, cele mai grave petrecându-se la Mehadia, Anina și Secul. Numărul persoanelor care au suferit de invaliditate temporară din cauza accidentelor a continuat să se mențină la circa 130—140 anual. Deasemenea aveau loc în mod frecvent accidente mortale, cărora între 1922—27 le-au căzut victimă 47 de muncitori. În mod îmbucurător, după 1925 s-au împușinat simțitor cazurile de invaliditate permanentă, cauzate de accidente.

Anii premergători izbucnirii mării crize economice aduc cu sine fenomene contradictorii în evoluția mineritului bănățean, care în unele privințe manifestă tendințe deosebite de restul țării. Astfel, producția de cărbuni a regiunii ajunge deabia acum la punctul culminant de dezvoltare, atingând 348.627 t în 1928, 326.137 t în 1929, spre deosebire de producția globală pe țară, care — după 1927 — scade întrucîtva. Această evoluție s-a datorat în primul rînd faptului că societatea U.D.R., avînd îndeosebi în anul 1928 un moment de sensibilă extindere a activității, a sporit simțitor cantitatea de huilă extrasă. Apoi, societatea Baia Nouă, care din punctul de vedere al producției de cărbune se situa pe locul doi în Banat, a reușit să-și plaseze o mare parte din producție în străinătate — în 1929 a exportat 34.499 t — și ca urmare a lărgit producția. Deasemenea, minele Cozla, ajungînd în posesia unor societăți cu considerabile posibilități financiare, au cunoscut o vremelnică redresare a situației, înregistrînd cele mai înalte cifre de producție din toată perioada.

Dar în acest timp au început deja să acționeze neîndurător factorii prevestitori ai crizei: reducerea comenzilor din partea căilor ferate și a firmelor particulare a îngustat posibilitățile de desfacere, și a ascuțit concurența dintre producători. Aceasta a dus, implicit, la scăderea prețurilor de vînzare: în anul 1929 contractul dintre Direcția Generală a C.F.R. și firmele furnizoare a prevăzut o reducere de 8% a prețurilor la cărbune. Administrația C.F.R. a provocat greutăți suplimentare societăților furnizoare și prin faptul că achita cu foarte mare întîrziere sumele convenite pentru cantitățile livrate, ceea ce ducea nu odată la criză de numerar, încît uneori societățile nu dispuneau nici măcar de banii necesari pentru plata muncitorilor.

⁶³ *Minerul*, nr. 5—6 din 30 iunie 1925 și nr. 1—2 din 29 febr. 1928.

⁶⁴ *Indicatorul minier* pe 1925; Arh. Stat. Timișoara, Fond Insp. Inv. II, dos. 261, f. 25 și dos. 388, f. 106—107.

⁶⁵ *Minerul*, nr. 5—6 din 30 iunie 1925 și nr. 1—2 din 29 febr. 1928.

⁶⁶ Arh. Stat. Timișoara, Fond Cozla, dos. 5/1923, f. 1—4 (numărul mediu de lucrători pe anii respectivi).

Au fost nevoite să scadă prețul cărbunilor livrați și societățile care depindeau mai puțin de căile ferate. Astfel, prețul cărbunilor de la Cozla a scăzut în decursul anului 1929 de la 900 lei/ la 800 lei/t⁶⁷. Prețul cărbunilor de Lupac a scăzut de la 950 lei/t în 1927 la 600 lei/t în 1929; a celui de Rusca Mondată de la 800 lei/t la 600 lei/t⁶⁸, în același interval. Problema vânzării a fost și mai mult agravată de concurența crescândă exercitată de cărbunele importat, în special din Silezia, de care se plîngeau majoritatea societăților. Însăși societatea U.D.R. a folosit, după anul 1927, cantități tot mai mari de huiță și cocs din import.

Toți acești factori nu au întârziat să-și transmită efectele asupra situației exploatărilor carbonifere. Societatea „Lignitul“, care se zbătea în mari greutăți financiare, a redus, iar în anul 1929 a sistat activitatea minelor de la Iablanța. În 1928 minele de la Mehadia au fost nevoite să-și întrerupă temporar activitatea, ceea ce a dus la concedierea în masă a muncitorilor⁶⁹. La alte mine s-a introdus un regim incomplet de muncă: la sfârșitul anului 1929, la minele din Secul și Doman se lucra doar 3—4 zile pe săptămână⁷⁰; la exploatările de la Lupac și Rusca Montană doar cite 6 ore pe zi. Ca urmare, producția de cărbune a societăților U.D.R. și „Industria miniere din Banat“ a scăzut în anul 1929 în comparație cu anul precedent. Nici minele de la Cozla n-au rezistat prea mult efectelor crizei: la 1 octombrie 1929 conducerea societății Creditul Carbonifer a ordonat oprirea lucrărilor din mină și concedierea mării majorități a lucrătorilor, sub pretextul reparării generatorului de curent⁷¹. În realitate această măsură a fost adoptată ca urmare a creșterii impresionante a stocului de cărbune nevîndut.

Producția de cărbune a societăților din Banat pe 1928—1929 a reprezentat următoarele cantități (în tone)⁷²:

	1928	1929
UDR	233.400	224.120
Ind. min. Banat	24.603	13.658
Baia Nouă	51.763	47.805
Mehadia	14.480	16.460
Cozla	11.544	13.988
Lignitul	2.837	—

În anii 1928—29 activitatea minelor de fier de la Ocna de Fier și Dognecea a fost și mai mult redusă, căci epuizarea resurselor devenea tot mai evidentă. S-a introdus săptămîna de lucru incompletă de 4—5 zile de

⁶⁷ *Idem*, dos. 7/1928 și 27/1929.

⁶⁸ Loc. cit., Fond. Insp. Ind. Inv. II, dos. 261, f. 32 și 57; dos. 388, f. 108 și 127.

⁶⁹ *Minerul*, nr. 1—2 din 29 febr. 1928.

⁷⁰ *Idem*, nr. 9—10 din 1 nov. 1929.

⁷¹ Arh. Stat. Timișoara, Fond Cozla, dos. 8/1929, f. 3.

⁷² *Statistica minieră a României pe 1928 și 1929*.

muncă. Ca urmare, dacă în anul 1926 în minele de fier s-a lucrat 302 zile, în anul 1928 s-a mai lucrat doar 211 zile, iar în 1929, 202 zile⁷³. Cantitatea de minereu extras a reprezentat doar 24.320 t în 1928, și 23.574 t în 1929. În schimb, furnalele Reșiței au utilizat pe scară largă minereu de import, 27.763 t în 1928 și 39.833 t în 1929, ceea ce reprezenta 36% și respectiv 51% din consumul total al furnalelor⁷⁴. În acest fel importul de minereu practicat de societatea U.D.R. depășea producția proprie.

Spre deosebire de minele de fier, cele de mangan au trecut printr-un reviriment. Minele de la Delinești și-au reluat activitatea în anul 1928, producând în același an 2.225 t, iar în 1929 5.786 t minereu.

În pofida greutăților tot mai acute, în anii 1928—29 a continuat procesul de modernizare a utilajului minier. Cea mai mare atenție s-a acordat minelor din Anina, pentru care s-au elaborat proiecte de ridicare a producției de la 70 de vagoane la 120 de vagoane pe zi. Acest spor urma să se bazeze pe noile straturi de cărbune descoperite în anul 1927, a căror exploatare intensă urma să compenseze producția slabă a puțurilor de la Doman și Secul.

Între 1927—1929, la minele Anina au fost realizate un mare număr de instalații și amenajări tehnice. În 1928 a fost pusă în funcțiune o instalație de filtrare mecano-chimică a apei evacuate din puțul principal, astfel încât să poată fi folosită la instalația cazanelor de la centrala electrică. În același an au fost introduse lămpile electrice pentru iluminarea galeriilor. Pentru îmbunătățirea lucrărilor din mină s-a prevăzut introducerea mașinilor de rambleiat și a șlepurilor portabile⁷⁵.

În anul 1929 s-au elaborat ambițioase planuri de reparație generală și de reutilare a minelor de la Cozla, care pînă atunci nu au beneficiat de nici o îmbunătățire tehnică. Din această cauză direcțiunea minelor Cozla a propus direcției generale a societății Creditul Carbonifer achiziționarea unor utilaje din S.U.A. și Austria, precum și de la societățile Astra și U.D.R., în valoare totală de peste 2.846.000 lei⁷⁶. Izbucnirea crizei a împiedicat însă aplicarea integrală a programului de înzestrare tehnică a minei Cozla.

În încercarea de a soluționa criza de desfacere a cărbunilor, societatea „Industriile miniere din Banat” a început să se intereseze tot mai mult de posibilitatea valorificării cărbunilor în cadrul unor centrale electrice. În acest scop, în anul 1929 a fost achiziționată concesiunea pentru construirea unei centrale electrice la Rusca Montană. De altfel, acesta a fost mobilul sporirii substanțiale de capital, efectuată în același an de societate.

Sporirea productivității muncii, realizată prin modernizarea utilajului, nu a fost singura cale de soluționare a greutăților apărute în anii premergători crizei. Deoarece reinnoirea instalațiilor necesita mari sume

⁷³ Arh. Stat. Timișoara, Fond. Insp. Ind. Inv. II, dos. 374, f. 20 și 49.

⁷⁴ P. V. Dimian, *op. cit.*, p. 165.

⁷⁵ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, vol. I . . . p. 459.

⁷⁶ Arh. Stat. Timișoara, Fond Cozla, dos. 24/1929, f. 3—5.

de bani, societățile recurgeau tot mai des la o soluție mult mai ieftină: concedierea muncitorilor. Datorită acestei practici a societăților capitaliste, numărul lucrătorilor care deserveau minele era în scădere continuă. De exemplu efectivul total al lucrătorilor angajați la minele societății U.D.R. și instalațiile lor anexe a scăzut de la 4.323 în 1927 la 3.599 în 1929⁷⁷, iar a celor de la Lupac și Rusca Montană de la 361 la 215⁷⁸. Singura excepție a reprezentat-o societatea Baia Nouă, al cărei efectiv de muncitori a trecut de 400 în anul 1929, datorită menținerii activității la un nivel satisfăcător⁷⁹. O sporire temporară a efectivului de lucrători au înregistrat minele Cozla în anul 1928, când, în perioadele de activitate maximă, numărul de angajați a depășit cifra de 400.

Cînd în jurul minelor se acumulas stocuri mari de produse nevîndute, patronii recurgeau la o soluție și mai dură: suspendarea vremelnică a exploatărilor. Asemenea măsuri aveau și scopul de a exercita presiuni asupra muncitorimii, care lupta pentru menținerea locurilor de muncă și a nivelului salariilor. Căci, după reluarea lucrărilor în mină, erau reprimiți la muncă doar un mic număr de muncitori, în condițiile dictate de societate. Astfel s-a întîmplat la Mehadia, unde în 1928, în urma închiderii minei, au fost menținuți doar 12 mineri, iar după reluarea activității au fost reangajată doar o parte a foștilor salariați⁸⁰. Și la Delinești activitatea minei a continuat în anii 1928—29 cu un efectiv mult redus de lucrători. La Cozla, după suspendarea exploatărilor la sfîrșitul anului 1929, au mai rămas doar 23 de muncitori la lucru, iar cei concediați au fost puși într-o situație foarte dificilă. Doar o mică parte a lor a fost ulterior transferată la alte mine ale societății Creditul Carbonifer⁸¹.

Concedierile, aproape neîntreprupte, au dus la scăderea simțitoare a numărului de angajați ce deserveau minele din Banat, la 7.792 de persoane în 1928 și 7.073 în 1929. Proletariatul, deși slăbit numeric, continua să constituie majoritatea covârșitoare a personalului minier, prin cei 7.439 de lucrători existenți în 1928 și 6.752 în 1929⁸².

Eliminarea simultană a unui mare număr de locuri de muncă a avut urmări grave asupra situației muncitorimii: dacă înainte de 1928 cei concediați își găseau relativ ușor de lucru la alte exploatări sau întreprinderi, în preajma crizei acest lucru a devenit din ce în ce mai greu. Ca urmare, în rîndul minerilor șomajul lua proporții tot mai mari, iar numărul celor lipsiți de posibilitate de a-și câștiga existența creștea mereu. În schimb, lucrătorii rămași în mine trebuiau să muncească cu încordare sporită pentru a menține profitul societăților miniere la nivelul dorit de acționari. Intensificarea ritmului de lucru ducea la sporirea numărului de accidente. În anii 1928—29 frecvența accidentelor a atins cel mai înalt

⁷⁷ P. V. Dimian, *op. cit.*, p. 199.

⁷⁸ Arh. Stat. Timișoara, Fond Insp. Ind. Inv. II, dos. 261, f. 27 și 55—56 și dos. 388, f. 106—107.

⁷⁹ *Minerul*, nr. 8 din 15 aug. 1930.

⁸⁰ *Idem*, nr. 1—2 din 29 febr. 1928.

⁸¹ Arh. Stat. Timișoara, Fond Cozla, dos. 8/1929, f. 11.

⁸² *Statistica minieră a României* pe 1928 și 1929.

nivel din întregul deceniu studiat, provocând 246 de cazuri de invaliditate temporară în 1928 și 229 cazuri în anul următor. În acești doi ani au căzut victimă 21 de mineri catastrofelor mortale⁸³.

Concedierile și șomajul, creșterea numărului de accidente, intensificarea muncii, tendința patronilor de a nesocoti contractul colectiv și de a menține salariile la un nivel cât mai scăzut, au dus la ascuțirea spiritului de luptă a proletariatului din industria minieră în așa măsură încît, înfruntînd rigorile legii burgheze, minerii bănățeni au recurs tot mai des la arma grevei. Muncitorii de la Cozla, a căror soartă a fost pusă la grea încercare de diferitele administrații care s-au perindat la conducerea minelor, au intrat în grevă de trei ori în acest răstimp⁸⁴. Minerii de la Mehadia, pe care patronii i-au ținut timp de luni de zile în nesiguranță în privința încheierii noului contract colectiv, au încetat lucrul în aprilie 1928⁸⁵. Cea mai amplă manifestare a luptei muncitorilor mineri împotriva exploatării capitaliste a constituit-o însă greva lucrătorilor de la Anina din ianuarie 1929, cu care s-au solidarizat și cei de la Doman. Acțiunea unitară și bine organizată a minerilor, solidaritatea de care au dat dovadă, a silit conducerea societății U.D.R. să accepte o serie de revendicări ale greviștilor⁸⁶.

Luptele minerilor bănățeni s-au încadrat în valul de acțiuni greviste ce a cuprins industria minieră din România în pragul izbucnirii crizei economice. Agravarea contradicțiilor orînduirii capitaliste a dus la maturizarea conștiinței revoluționare a muncitorilor mineri care, sub conducerea Partidului Comunist Român, au trecut la lupta pentru apărarea drepturilor lor vitale.

LUDOVIC BATHORY

THE DEVELOPMENT OF MINING INDUSTRY IN BANAT BETWEEN 1919—1929

(Abstract)

Mining in Banat with a tradition of many centuries continued to have an important economic function in contemporary time too. The coal, iron and manganese mines from this area were the main sources of raw material for the Reșița plants— the most important ironworks in Romania. These coal mines supplied also other important industrial enterprises of the country, the railways and the shipping companies.

⁸³ *Idem* pe 1929, p. 228.

⁸⁴ *Minerul*, nr. 5—6 din 30 iunie 1928. Arh. Stat. Timișoara, Fond Cozla, dos. 9/1929, f. 6.

⁸⁵ *Idem*, nr. 4 din 1 mai și nr. 5 din 1 iunie 1929.

⁸⁶ *Idem*, nr. 2 din 28 febr. 1929.

The integration of Banat in the Romanian unitary national state after World War I created more favourable conditions for mining and increased in the same time the economic importance of these mines. As a result, their production increased and important technical improvements have been made in most of the mines in order to increase the yield and rentability of production.

The most important technical installations have been built at the Anina coal mines. An exception were the iron mines from Ocna de Fier and Dognecea where the reserves were going to be exhausted and consequently the Reșița plants preferred to use imported iron ore on an increasing scale.

A great number of workers were employed in the mining enterprises. The workers in Banat formed a numerous, strong and well organized detachment of the Romanian working class.

The number of workers increased until 1924 when, after a number of nonrentable mines having been closed down and the capitalist rationalisation of labour has been introduced a great number of workers were fired becoming unemployed. Other shortcomings of miners' life were the frequent accidents which lead, to invalidity or in more severe cases to mortal injuries.

In their struggle for improving their living and working conditions, the miners organized numerous strikes, especially between 1928—1929.